

SIMON ATTILA

Lehet-e ma közös történelemtankönyvet írni Közép-Európában?

A fenti, általánosságban feltett, ám nagy horderejű kérdés természeténél fogva általános érvényű választ kívánna. Itt azonban csupán arra tehetek kísérletet, hogy pozitív kicsengésű válasz gyanánt felvázoljam annak a Szlovákiában megszületett tervezetnek a hátterét, amelynek célja egy közös magyar-szlovák tankönyv elkészítése.

A „Történelem és integráció” című konferencia egyik fő témája a közös történelemszemlélet kialakításának lehetősége. Gyakorló középiskolai történész tanárként azonban nem egészen abból a szemszögből látom ezt a kérdést, mint sokan mások. A történelemszemlélet ugyanis nemcsak a történészszakma sajátja, hanem a szélesebb közvéleményt is jellemzi, noha a kettő sokszor egymástól igen távoli nézeteket jelent. Ahogy azonban a szakma hatással van a közvélemény történelemszemléletére, ugyanúgy (főleg ebben a politikától túlságosan átítatott közép-európai légkörben) a közvélemény sokszor frázisokból és jelszavakból táplálkozó szemlélete is hat a történészszakmára.

Az állampolgárok történelemszemléletének kialakításában jelentős szerepet kap az iskolai történelemoktatás. Az iskola - ahogyan én megismertem - mélyen konzervatív és nehezen változó intézmény, amely alig képes megfelelni a mai tudomány követelményeinek. Mi kellene tehát ahhoz, hogy a diákok modern és a világra nyitott történelemszemléletet kapjanak az oktatásban? Elsősorban megfelelő programok, használható tankönyvek és jó tanárok. A jelen írásban csupán a történelemtankönyvek problémájára szeretnék kitérni.

A magyarországi és a szlovákiai tankönyvkiadók óriási különbségeket mutat - egy dologban azonban azonosak a két ország történelemtankönyvei: erősen nemzeti szemléletük miatt nem segítik a közös történelemszemlélet kialakításának lehetőségét. A magyarországi tankönyvek a soknemzetiségű Magyar Királyságot kizárólag a magyar törekvések összességének láttatják, miközben a kisebbségek csupán a fejezetek végén kapnak pár sort. Az ilyen megközelítés azt a látszatot keltheti, mintha az egyes nemzetek a múltban egymástól izoláltan éltek volna életüket az ország területén.

A szlovák történelemtudományban és a tankönyvekben bizonyos irányváltás figyelhető meg. A tankönyvek korábban kizárólag olyan eseményekkel és személyiségekkel foglalkoztak, amelyek a szlovák *etnikumhoz* kötődtek. Így a Pribina és Bernolák közötti több évszázados ürt gyorsan átugrották a tankönyvírók. Ma viszont a szlovák történetírást az a törekvés jellemzi, hogy megpróbálja birtokba venni mindazokat az eseményeket és történelmi személyiségeket, akik a mai Szlovákia *területéhez* köthetőek. A mai politikai határokat a múltba visszavetítve mindenki szlováknak számít, aki ezen a területen élt, függetlenül valóságos etnikai hovatartozásától. Így lett Lócsei Pál mesterből szlovák művész, a nyitrai magyar duxok pedig így válhattak a szlovák államiság hordozóivá. A szlovák tankönyvekben ma olyan címeket olvashatunk, mint „Szlovákia és Napóleon”, vagy „Szlovákia Luxemburgi Zsigmond idején”. Természetesen ez a fajta Szlovákia-kép csupán illúzió, amely deformálja a diákok történelemszemléletét.

Mivel sem a magyarországi, sem a szlovákiai történelemtankönyvekből nem bontakozik ki annak a soknemzetiségű és -kultúrájú Magyarországnak a képe, amely a múltban létezett, ezért a következő évek feladata a közös szemléletet tükröző tankönyvek megírása lesz.

Ismert tény, hogy Nyugat-Európában már komoly eredményei vannak a közös történelemszemlélet kialakításának, amire a német és francia történészek közös tankönyvei a bizonyítékok. Régióinkban talán a lengyel-német együttműködés a legbiztosabb. Magyar-szlovák viszonylatban azonban közös tankönyv még nem született. Ennek tudatában karolt fel a dunaszerdahelyi központú Fórum-Társadalomtudományi Intézet egy olyan kezdeményezést, amelynek célja egy, a magyar és szlovák történészek és gyakorló történelemtanárok

bevonásával készülő közös szemléletű történelemtankönyv létrehozása. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a tervezet szerint a szlovákiai magyar pedagógusok is részt vesznek a munkában, betöltve így a kisebbségek Németh László által megfogalmazott híd szerepét. A kisebbségi történelemtanárok látják ugyanis leginkább azt az óriási szakadékot, amely a két ország történelemtankönyveinek szemlélete között tátong. Ezért is jelzésértékű az, hogy éppen egy kisebbségi intézmény, a Fórum karolja fel a közös tankönyv tervét, hiszen az intézet értékrendjében fontos szerepet kapnak azok a törekvések, amelyek pozitív irányban befolyásolhatják a szlovák-magyar viszonyt.

Természetesen ha a készülő tankönyv csupán szerzőgárdájának „internacionalizmusában” térne el az eddigi munkáktól, akkor nem lenne érdemes elkészíteni. Fontos, hogy a szemlélete, valamint az általa sugárzott értékek jelentsenek újat. Ezek közül kettőt szeretnék kiemelni:

Az egyik a regionalizmus. A regionális szemlélet a mai történelemtankönyvek jelentős részéből teljesen hiányzik. Sokszor elfelejtjük, hogy a múltban az államok sokkal inkább a régiók természetes kapcsolatára épültek, mint ma, amikor ezeket a régiókat politikai határok szabdalják két-három felé. A készülő tankönyv a felső-magyarországi régió történelmét próbálja felvázolni, nem felejtve, hogy a régió határait nem szabad mai tapasztalataink alapján merev és változatlan választóvonalnak felfogni.

Másik fontos beépítendő elvnek tartom a multikulturalizmust, hiszen az említett régióban évszázados hagyományai vannak a magyar, szlovák, német és egyéb népcsoportok együttélésének. Az egymás mellett élő kultúrák feltérképezése és bemutatása fontos szerepet játszhat az egymás iránt érzett gőrcsök és rossz beidegződések feloldásában.

Tematikus felépítése révén a tankönyv olyan módon mutatna be a diákoknak egyes folyamatokat (például a polgárság fejlődését a középkortól napjainkig vagy a térség népességének mozgását), hogy ezáltal szélesebb összefüggéseikben jelennének meg az eddig kizárólag nemzeti szempontból tárgyalt események, jelenségek.

Az előbbieken felvázolt elképzelések csupán egy hosszú távú cselekvéssorozat első lépései lehetnek. Remélhetőleg az elkészült tankönyv önmagán túlmutatva fontos lépést fog jelenteni térségünk történelemszemléletének átformálásában és két egymásra utalt nemzet közeledésében.

Írásomat azzal a kérdéssel kezdtem, vajon lehet-e ma közös szemléletű tankönyveket írni Közép-Európában. Határozott választ erre a kérdésre nem tudok adni, remélem azonban, hogy gondolataim is bizonyították az ilyen törekvések szükségszerűségét. Elvégre néha éppen a legirreálisabb ötletek szokták a legváratlanabb eredményeket hozni.